

GRAVETTIENSKE NÁLEZY Z BANKY, SERBALOVHO VRCHU III

DUŠAN THURZO

Obec Banka sa nachádza v okrese Piešťany na západnom Slovensku. Na severe hraničí s obcou Moravany nad Váhom a na juhu s obcou Ratnovce. Na území katastrov týchto obcí sa nachádzajú početné mladopaleolitické sídliská, ktoré sú predmetom odborného záujmu už od tridsiatych rokov minulého storočia. Pozornosť sa venovala najmä Moravanom nad Váhom, a to vďaka údajnému nálezu ženskej plastiky, tzv. Moravianskej Venuše (Bárta 1965, 106).

Paleolitické nálezy z Banky sú známe predovšetkým z povrchových zberov, náhodných nálezov v tehelni, amatérskych vykopávkov a jedného systematického výskumu (Kozłowski ed. 2000, 121). Prvé systematické prospekcie realizované v roku 1949 Štátnym archeologickým ústavom priniesli údaje o siedmich paleolitických sídliskových polohách (Ambrož – Ložek – Prošek 1952, 83) v katastri Banky.

Najstaršie stratifikované nálezy prisudzované mousteriénu sa našli v bývalej, dnes už zaniknutej tehelni (Prošek 1953, 138).

Najpočetnejšie sú mladopaleolitické nálezy. Szeletienske sídliská sú lokalizované v Banke-Serbalovom vrchu II a údajne aj na hranici katastra Banky a Ratnoviec v blízkosti kóty 284 (Čepan 1985, 41). Publikovaný bol len materiál zo Serbalovho vrchu (Prošek 1953, 157).

Sídliská mladšieho gravettieniu sa nachádzajú v častiach Banka-Kopanica (Kozłowski ed. 2000, 73) a Banka-Kňazovica (Hromada – Žemla 2000, 86). Obe sídliská amatérsky skúmal L. Ďuračka z Piešťan (Kozłowski ed. 2000, 121) a časť sídliska v Banke-Kopanici bola odborne odkrytá slovensko-poľským tímom (Kozłowski ed. 2000, 121).

Ďalšie dve gravettienske lokality sú situované na Serbalovom vrchu (synonymom je názov Škarbalová, resp. Škarbalovské vrchy). Ich lokalizácia vyplýva z prospekcie realizovanej v roku 1949 (Ambrož – Ložek – Prošek 1952, 55). Žiadne nálezy neboli publikované. Pravdepodobne z týchto dvoch polôh pochádza materiál zo zbierky Oskára Čepana, spracovaný Petrom Čermanom v jeho diplomovej práci (Čerman 2004, 52). Ten rozlišuje dve polohy s gravettienym osídlením, Serbalov vrch I a III.

Poloha Serbalov vrch I sa údajne nachádza na západnom svahu Serbalovho vrchu v blízkosti kóty 222. Štiepanú industriu reprezentujú štyri škrabadlá, jedno rydlo a dve retušované čepele. Surovinu predstavuje pazúrik zastúpený tromi štvrtinami, zvyšok reprezentuje hlavne rádiolarit. Osídlenie je datované do nešpecifikovaného gravettieniu (Čerman 2004, 52).

Polohu Serbalov vrch III lokalizuje Čerman (2004, obr. 4) na severný svah so sklonom smerom k obci, odhad vrstevníc však nezodpovedá skutočnosti, nakoľko sídlisko je situované podstatne vyššie. Súbor kamennej štiepanej industrie predstavuje 473 kusov, z tohto množstva pripadá 67 kusov na retušované nástroje a tri rydlové triesky. Typologické spek-

trum reprezentujú retušované čepele a čepieľky (52 %), rydlá (24 %), škrabadlá (7,5 %), kombinácia škrabadlo-rydlo (3 %) kostienkovské nože (6 %), vrtáky (4,5 %) a driapadlá (3 %). Úplne absentujú hroty, čo sa dá vysvetliť skutočnosťou, že boli zo zberateľských pohnutí vyčlenené z kolekcie a nezachovali sa, čo napokon konštatuje aj autor analýzy Čerman. Čo sa týka kamennej suroviny, extrémne dominuje pazúrik (99%), len 4 kusy boli z inej suroviny (1 x rádiolarit, 2 x rohovec, 1 x limnokvarcit).

Inventár sídliska je predbežne interpretovaný ako mladší gravettien, kultúra Willendorf-Kostienki (Čerman 2004, 52).

Materiál spracovaný Čermanom vykazuje výraznú zhodu s naším materiálom ako v typologickej, tak aj surovinovej skladbe, z čoho vyplýva, že je takmer isté, že ide o identické sídlisko.

Z roku 2000 pochádza publikácia ďalších dvoch kolekcí O. Čepana, spracovaných Ľ. Kaminskou a B. Kazior (Kozłowski ed. 2000, 31–37) z lokalít Banka-kóta 288 a Banka-zastávka Vila Bakchus. Nálezisko kóta 288 je v skutočnosti s najväčšou pravdepodobnosťou kóta 284 a leží v katastri Ratnoviec (ak by sa táto skutočnosť nepotvrdila, na skutočnosť to nič nemení, nakoľko aj kóta 288 leží v katastri Ratnoviec). Lokalizácia náleziska „Banka-zastávka Vila Bakchus“ je taktiež diskutabilná, pretože nie je špecifikované o akú polohu ide. Udávaná lokalita leží na hranici katastrov Banky a Ratnoviec. Samotná Vila Bakchus sa nachádza v Ratnovciach.

Z pozostalosti po amatérskom zberateľovi Oskárovi Čepanovi pochádzajú zmienky o ďalších polohách s paleolitickými nálezmi, ale nie je známa ani ich lokalizácia, ani samotné nálezy, takže ich zatiaľ nie je možné brať na zreteľ. Ide o polohy: Pod lesom, Pod Havranom, Nad tehelnou a Nad dedinou (Čepan 1985, 41).

Súbor nálezov spracovaných v tejto publikácii pochádza zo starších povrchových zberov na Serbalovom vrchu, a to z jeho severného svahu. Prevažne pazúrikové artefakty, ktoré sú považované za indikátor gravettien v predmetnom mikroregióne sa nachádzajú na viacerých miestach. Ojedinelé artefakty pochádzajú z vrcholu kopca (pazúrikové jadro) a východného svahu (niekoľko úštepov), kde kontaminujú inventár szeletienskeho sídliska, označovaného ako Serbalov vrch II. Nie je možné jednoznačne posúdiť, akým spôsobom sa dostali do týchto miest. Sú buď autochtónne a dokladajú superpozíciu oboch kultúr, alebo sú sekundárne premiestnené antropogénnymi činiteľmi.

V prípade severného svahu ide jednoznačne o autochtónny materiál, kamenná štiepaná industria obsahuje väčšie množstvo debitáže, polotovary a hotové nástroje. Súbor zahŕňa aj opracované okruhliaky. Pozostatky lovenej fauny sa zachovali v podobe niekoľkých drobných fragmentov kostí a zubov, k nadstavbovým prvkom azda patrí fragment perlete z pleistocénneho lastúrnika. Niekoľko artefaktov nesie stopy ohňa.

Opis nálezov

Kamenná štiepaná industria

Surovinové zloženie kamennej štiepanej industrie

Celému súboru dominuje výrazná prevaha bielo patinujúceho pazúrika. Táto dominancia je zreteľná najmä v rámci retušovaných nástrojov. Problém nastáva pri surovinovej analýze debitáže, z ktorej je zrejmé, že ide o nehomogénny celok. Časť rádiolaritových artefaktov je patinovaná, časť vykazuje relatívne „čerstvý“ povrch. Patinované

rádiolarity sa na Serbalovom vrchu vyskytujú predovšetkým v inventári miestneho szeletienskeho sídliska (autopsia), označovaného ako Serbalov vrch II. Preto sa opodstatnene domnievame, že patinované rádiolarity nepatria do inventára gravettienskeho sídliska a nie je dôvod ich zaradiť do analýzy. Aj začlenenie ostatných „čerstvo“ vyzerajúcich silicítov je do istej miery diskutabilné, nakoľko nie všetky szeletienske artefakty musia bezpodmienečne byť patinované. Bielo patinované pazúrikové artefakty možno s relatívnou istotou automaticky priradiť gravettieniu, pri ostatných surovinách je nutné brať početné údaje s istou rezervou. Po vyselektovaní pochybných exemplárov možno konštatovať, že debitáž tvorí 71 kusov (90 %) pazúrikových artefaktov, päť rádiolaritových (6 %), dva rohovcové (3 %) a jeden kremencový artefakt (1 %). Tri pazúriky a jeden rádiolarit sú prepálené. Rádiolarit je reprezentovaný červenohnedým variantom v štyroch prípadoch a olivovo-hnedým variantom v jednom prípade. Rohovec sa vyskytol v dvoch typoch, v prvom prípade ide o svetlo sivý variant so žltým kortexom, v druhom prípade o tmavý, hnedý rohovec s náznakmi pruhovania. Podľa charakteru kortexu je zrejmé, že to boli pôvodne riečne okruhliaky.

Pazúrik dominuje aj v prostredí retušovaných a opotrebovaných nástrojov. Našlo sa 65 nástrojov a jedna rydlová trieska. Pazúrik predstavuje 91 %, rádiolarit 6 % a rohovec 3 %.

Typologická analýza štiepanej industrie

a. Škrabadlá

Škrabadlá sa vyskytli v štyroch prípadoch. V prvom prípade ide o úštepové škrabadlo vypracované jednoduchou strmou retušou na distálnom konci čepeľovitého úštepu (obr. 1: 5). V druhom prípade ide o medio-distálny fragment pravidelne bilaterálne retušovaného čepeľového škrabadla. Hlavicu má vypracovanú na strane bulbu (obr. 1: 2).

Tretie škrabadlo sa zachovalo vo forme distálneho fragmentu. Je to pozostatok nevýrazného čepeľového škrabadla s retušou na pravej laterálnej strane (obr. 1: 4).

Zo štvrtého škrabadla sa zachoval len fragment hlavice s prepracovanou, starostlivo prevedenou strmou retušou. Čiastočne retušovaná je aj ventrálna strana (obr. 1: 3). Tvar fragmentu vytvára predpoklad, že ide o rydlový odštep.

b. Kombinované nástroje

Do tejto kategórie patrí jeden veľmi typický exemplár: čepeľové, bilaterálne retušované škrabadlo v kombinácii so stredovým klinovým rydlom (obr. 1: 1).

c. Rydlá

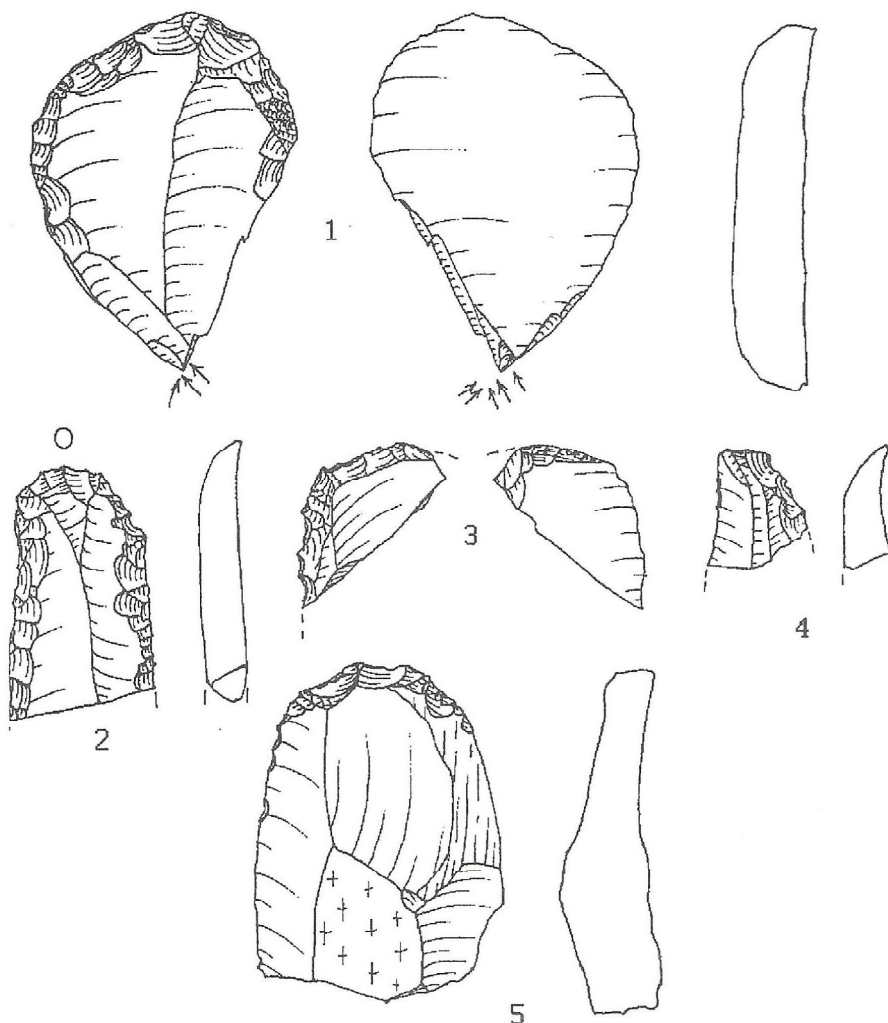
Rydlá patria v rámci tohto súboru medzi dominantné typy artefaktov a sú zastúpené 15-timi exemplármi. Vyskytli sa rydlá klinové aj hranové.

Klinové rydlo stredné sa vyskytlo v troch exemplároch. Prvé je vypracované na distálnom konci pravidelne bilaterálne retušovanej čepele (obr. 4: 1). Z druhého sa zachoval len distálny fragment relatívne tenkej čepele (obr. 4: 4). Tretie vyniká typom polotovaru, z ktorého je vyrobené. Ide o masívny, extrémne hrubý, čiastočne kortikálny pazúrikový úštep (obr. 2: 1). Z jeho metriky je zrejmé, že na lokalite bola spracovaná minimálne jedna veľká pazúriková hlúza.

Klinové rydlo zakrivené sa vyskytlo v dvoch exemplároch a jednej dvojkombinácii. V prvom prípade je to fragment rydla na bilaterálne retušovanej čepele, rydlové údery sa nachádzajú na pôvodne proximálnej časti čepele (obr. 3: 3). Druhý prípad reprezentuje rydlo na fragmente čepele z hrany jadra (obr. 2: 2). V jednom prípade sa vyskytla kombinácia dvoch zakrivených klinových rydiel, vypracovaná pravdepodobne na fragmente hrubej čepele alebo zvyšku jadra (obr. 2: 3).

Rydlá na zlomenej čepele sa vyskytli v dvoch individuálnych príkladoch a v dvoch kombináciach.

V prvom prípade bolo rydlo vypracované na krátkom mediálnom fragmente bilaterálne retušovanej čepele (obr. 4: 6).

Obr. 1 Banka, Serbalov vrch III. Škrabádlá (1: 2-5) a škrabadlo v kombinácii s rydlom (1: 1)

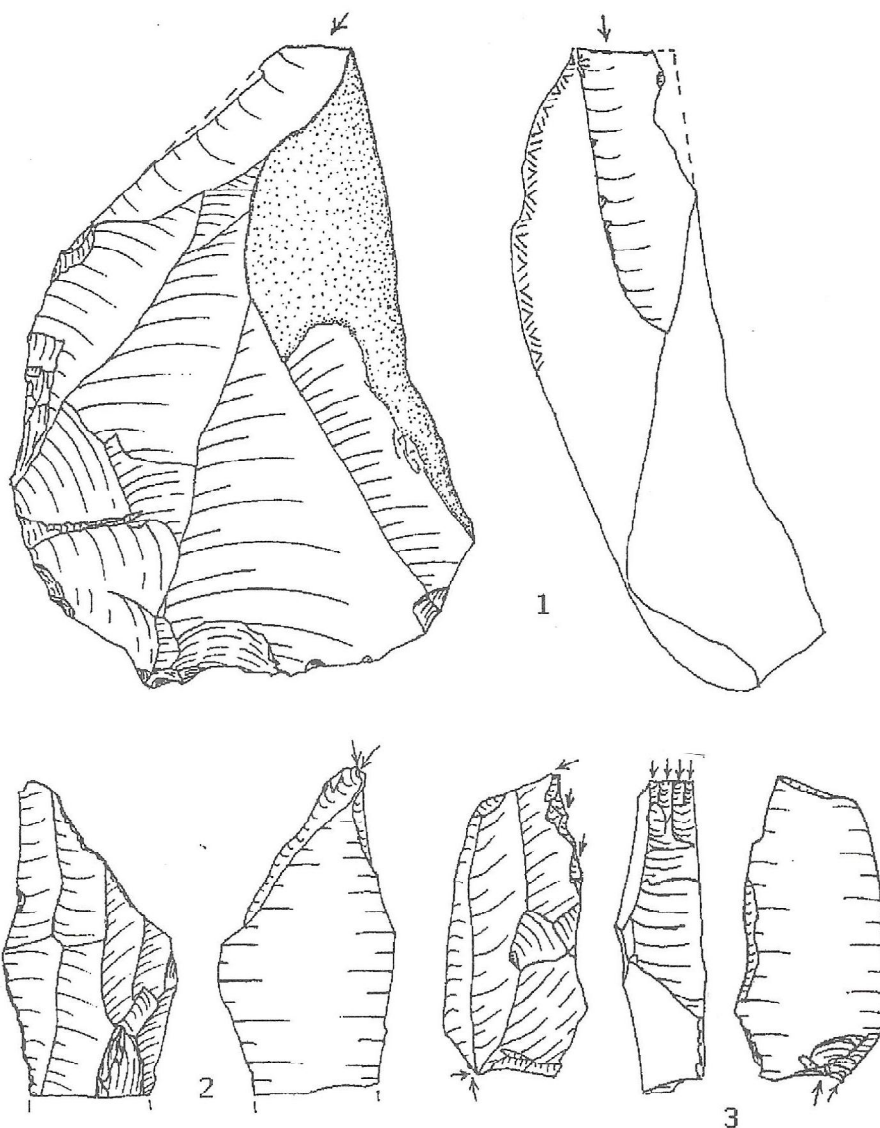
Nevýrazné rydlo na lome hrotitej čepele so stopami opotrebovania v druhom prípade nie je presvedčivé a je možné, že nejde o rydlovú úpravu, ale len o znaky opotrebovania (obr. 3: 6).

Trojnásobné rydlo predstavuje mediálny fragment čepele s jednou rydlovou úpravou na ľavej laterálnej strane a dvomi úpravami na pravej (obr. 3: 1). V druhom prípade je dvojnásobné rydlo vypracované na ľavej laterálnej strane medio-distálneho fragmentu tupo zakončenej čepele. Pravá laterálna časť je po celej dorzálnej a čiastočne aj ventrálnej strane retušovaná (obr. 3: 2).

Hranové rydlo na vyklenuto retušovanej čepeli je zastúpené jedným exemplárom na distálnom konci aurignackej čepele (obr. 3: 5).

Hranové rydlo na priečne retušovanej čepeli sa vyskytuje v jednom exemplári na distálnom fragmente retušovanej drobnej čepele (obr. 3: 4).

Hranové rydlo na šikmo retušovanej čepeli sa taktiež vyskytlo iba v jednom prípade a je vypracované na medio-distálnom fragmente bilaterálne retušovanej čepele (obr. 3: 3).

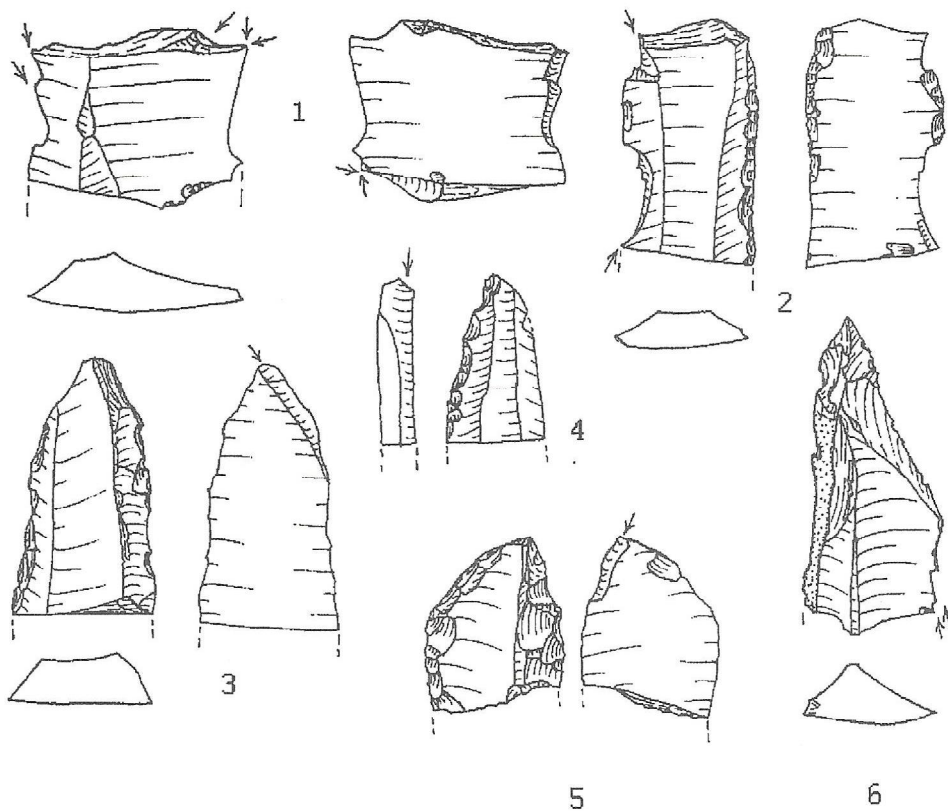
Obr. 2 Banka, Serbalov vrch III. Rydlá

Ploché rydlo reprezentuje exemplár vypracovaný na distálnom fragmente širokej čepele alebo čepeľovitého úštepú (obr. 4: 5).

Z posledného, presne neurčiteľného rydla sa zachovala distálna časť aurignackej čepele, silne poškodená žiarom. Badateľné sú však rezíduá dvoch (?) rydlových úderov. Nie je vylúčené, že išlo v tomto prípade o niektorý typ hranového rydla (obr. 4: 2).

d. Hroty

Do tejto kategórie patria dva čepeľové artefakty. Jeden hrot sa zachoval v celistvosti, druhý vo forme medio distálneho fragmentu.

Obr. 3 Banka, Serbalov vrch III. Rydlá

V prvom prípade ide o hrot pravidelného tvaru so zaoblenou bázou, po celom obvode opracovaný strmou aurignackou retušou. Proximálna časť je recentne poškodená pluhom (obr. 5: 3).

Druhý hrot je upravený na oboch laterálnych stranách drobnou nepravidelnou retušou. Distálny koniec je čiastočne pokrytý kortexom. Čerstvý lom dokladá, že k prelomeniu došlo v súčasnosti (obr. 5: 2).

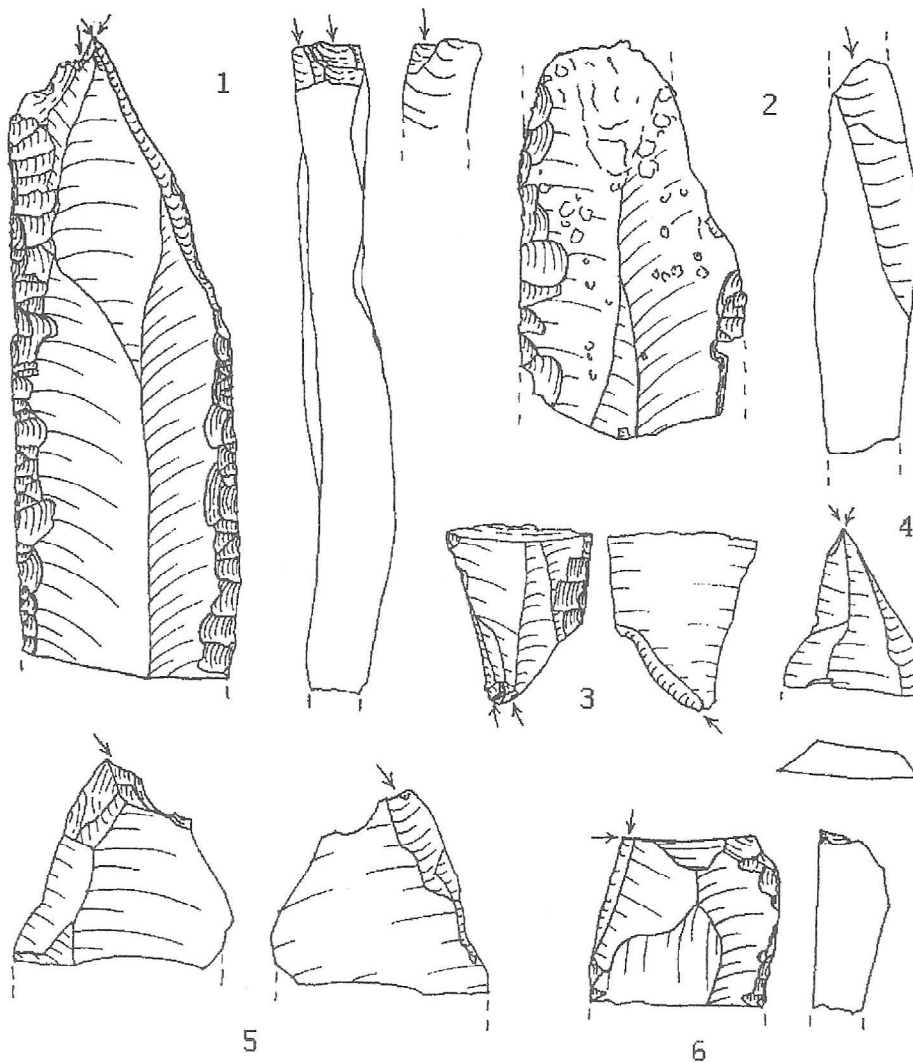
e. Nože

Čepeľ s otupeným bokom sa vyskytla v troch prípadoch. V prvom prípade ide o mediálny fragment čepele s otupeným pravým bokom (obr. 5: 7). Ďalšie dve čepele sa zachovali vo forme proximálnych fragmentov. Spôsob opracovania majú zhodný. Otupený pravý bok a retušovanú ľavú laterálnu stranu. Zhoda je aj v prítomnosti retušovanej ventrálnej strany na mieste bulbu (obr. 5: 5, 6). Nie je vylúčené, že ide o fragmenty hrotov.

Čepeľ s čiastočne otupeným bokom sa vyskytla v jednom prípade. Ide o krátky mediálny fragment širokej čepele s náznakom retuše aj na druhej laterálnej strane, ktorá sa však zachovala len v dĺžke niekoľkých milimetrov (obr. 6: 5).

Vkleslo retušovaná čepeľ sa vyskytla v jednom prípade na malej rádiolaritovej čepele. Retušovaný je pravý distálny koniec (obr. 6: 3).

Čepeľ s jednostrannou retušou sa vyskytla v šiestich prípadoch. V troch prípadoch sa vyskytla parciálna retuš na ľavej laterálnej strane (obr. 6: 4, 8, 10), dvoch pazúrikových a jednej rohovcovej čepele (obr. 6: 4). V troch prípadoch bola retušovaná pravá laterálna strana (obr. 6: 1, 9 a obr. 7: 12).

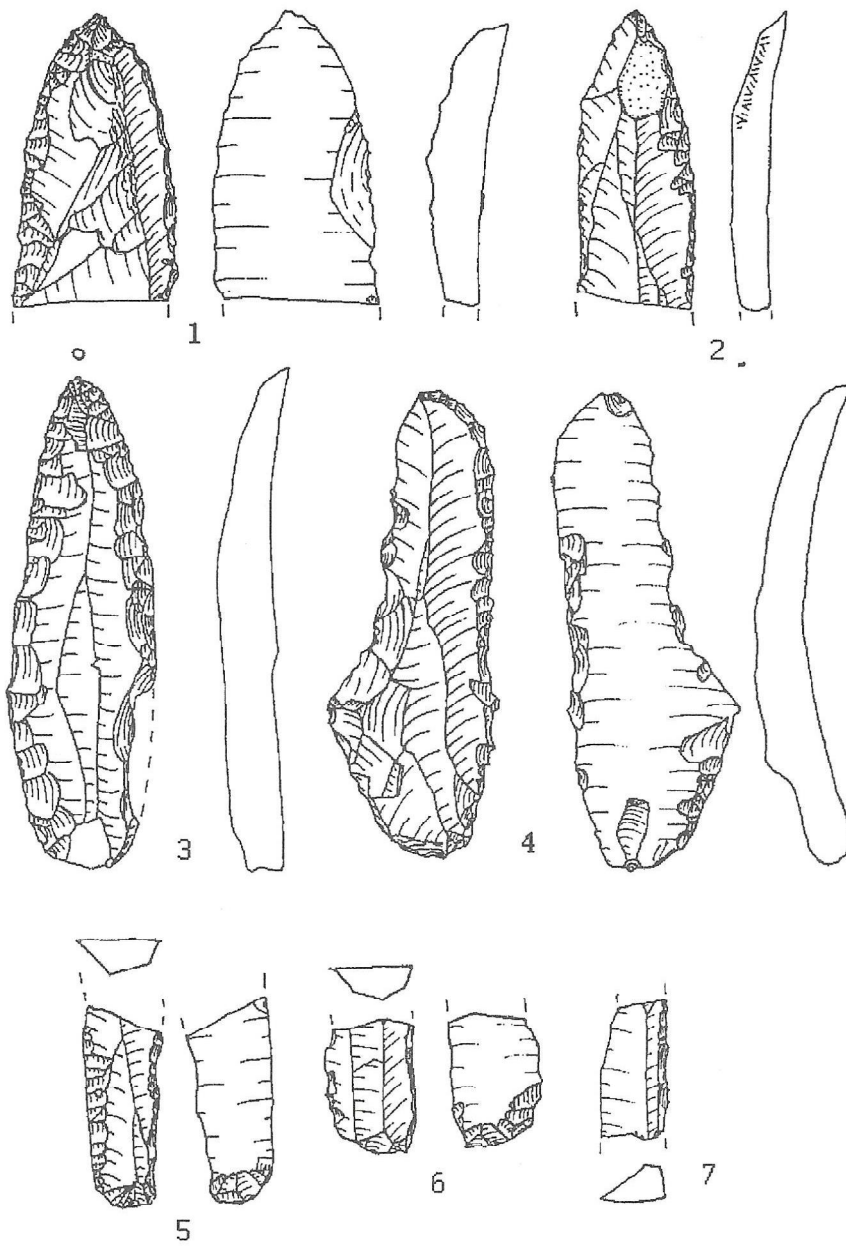

Obr. 4 Banka, Serbalov vrch III. Rydlá

Čepeľ s obojstrannou retušou sa vyskytla v podobe krátkeho mediálneho fragmentu pravidelne bilaterálne retušovanej čepele (obr. 6: 6).

Strmo retušovaná čepeľ sa vyskytla v dvoch prípadoch. V prvom prípade ide o proximo-mediálny fragment po celom okraji bilaterálne retušovanej čepele (obr. 6: 7), v druhom prípade len o drobný distálny fragment, taktiež bilaterálne retušovaný (obr. 6: 2).

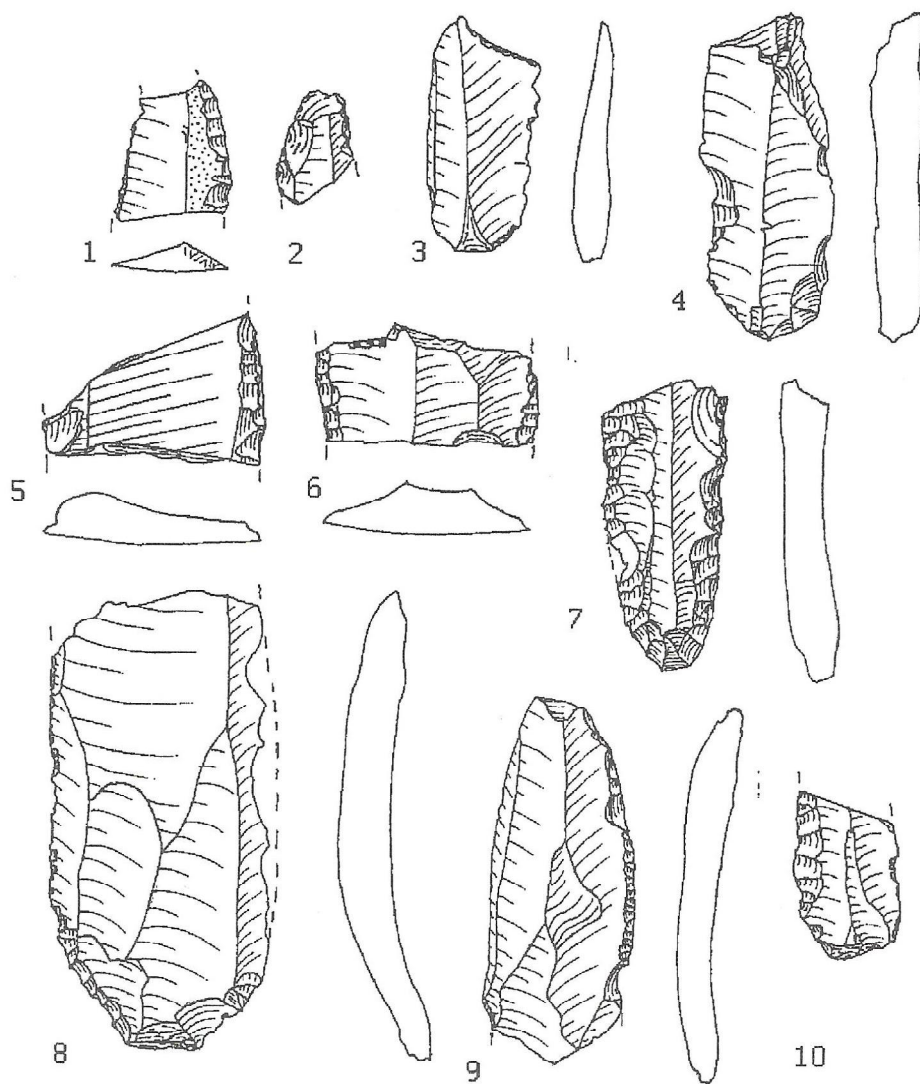
Strmo retušovaná vrubovitá čepeľ sa vyskytla v jednom exemplári. Ľavá laterálna strana prirodzene nepravidelného tvaru je nerovnomerne a čiastočne aj bifaciálne vrubovito retušovaná. Pravá laterálna strana je na dorzálnnej strane po celej dĺžke retušovaná. Distálny koniec dosahuje stupeň otupeného boku a je hrotito ukončený. Proximálna časť je aj na ventrálnej strane retušovaná (obr. 5: 4). Materiál je v tomto prípade kvalitný sivý rohovec s ružovým mramorovaním.

Obr. 5 Banka, Serbalov vrch III. Hroty a retušované čepele

f. Listovité hroty a hroty s plošnou retušou

Do tejto kategórie možno zaradiť široký bilaterálne retušovaný fragment. Plošnou retušou bol odstránený kortex a zároveň sa čepeľ stenčila, čím sa dosiahol vyhovujúci tvar. Kortex sa zachoval len v podobe niekoľko milimetrového úzkeho pásu v blízkosti distálneho konca (obr. 5: 1).

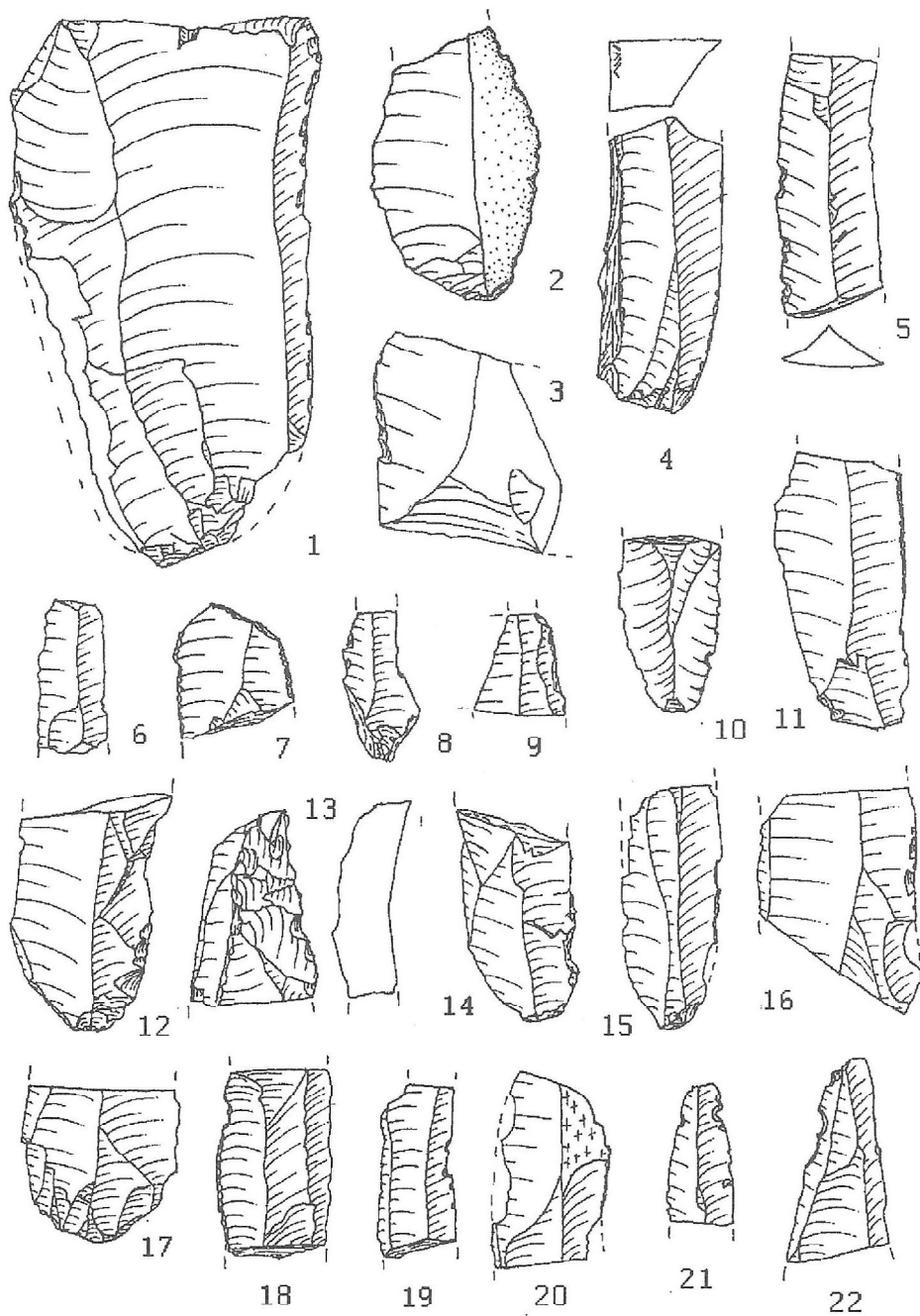
Obr. 6 Banka, Serbalov vrch III. Retušované čepele

g. Ostatné nástroje

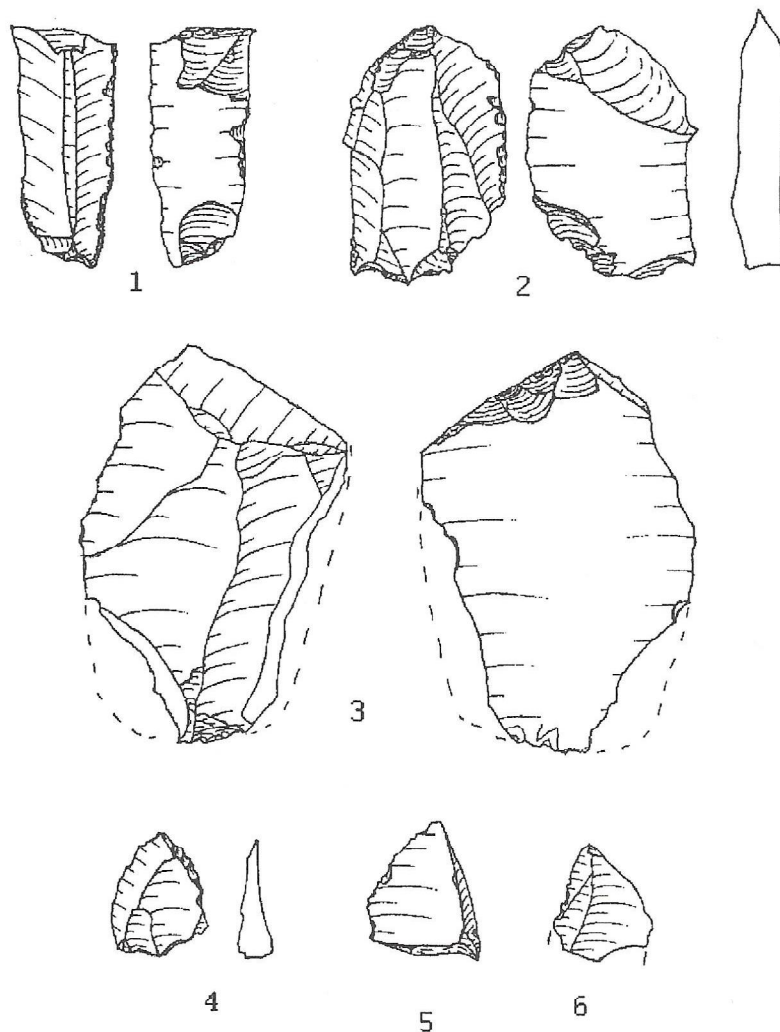
Do tejto kategórie možno zaradiť tri artefakty. Gracilný odštepovač na útlej čepeľi má okrem typických negatívov na oboch koncoch ventrálnej strany aj stopy opotrebovania na oboch laterálnych stranách čepele (obr. 8: 1).

Druhý exemplár azda možno interpretovať ako stieradlo. Presnú interpretáciu sťažuje silné recentné poškodenie časti ľavej laterálnej a takmer celej pravej laterálnej strany širokého čepeľovitého úštepú (obr. 8: 3).

Tretí exemplár je do istej miery diskutabilný. Je zhotovený z kvalitného hnedého rádiolaritu. Krátka čepeľ je osekaná na oboch distálnych koncoch. Laterálne strany nesú stopy opotrebovania. Prvou

Obr. 7 Banka, Serbalov vrch III. Opatrebované čepel

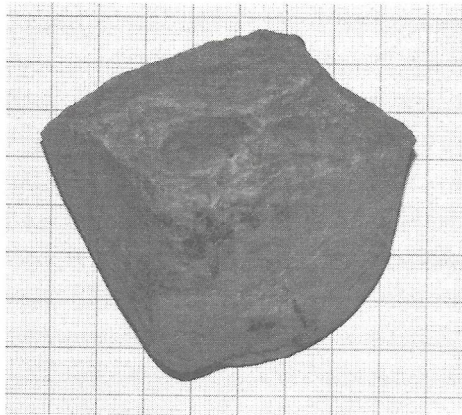
Obr. 8 Banka, Serbalov vrch III. Dlátovité a úštepové nástroje

alternatívou je, že ide o dvojnásobné rydlo, na proximálnom konci „nepodarené“, vzhľadom na prítomnosť stôp po udieraní oílkačom (možno snaha o rydlový úder?) a distálny koniec pripomína ploché rydlo s výrazným opotrebovaním (obr. 8: 2). Pravdepodobnejšie však je, že ide o odštepovač, a údery smerovali na proximálny koniec.

Posledným retušovaným nástrojom je drobný rádiolaritový úštep, na pravej laterálnej strane retušovaný, ktorý možno interpretovať ako oškrabovač (obr. 8: 4).

Opotrebované úštepy, čepele a čepielky

Stopy opotrebovania sa vyskytli na dvoch úštepových fragmentoch (obr. 8: 5, 6) a na jednom kompletnom veľkom čepeľovitom úštepe (obr. 7: 1).

Obr. 9 Banka, Serbalov vrch III. Opracovaný okruhliak – oŕkač

Obr. 10 Banka, Serbalov vrch III. Opracovaný okruhliak

Opotrebované čepele sa vyskytli v sedemnástich prípadoch (obr. 7: 2–5, 7, 9–11, 13–20, 22), všetky sú zachované vo forme fragmentov. Jedna čepeľ (obr. 7: 2) je z melírovaného, hnedo-zelenavého rádiolaritu.

Čpicľky sa vyskytli v troch taktiež nekompletných exemplároch (obr. 7: 6, 8, 21).

Opracované a neopracované kamene

Do tejto kategórie možno zaradiť štyri nálezy:

1. Rohovcový okruhliak tyčinkovitého tvaru, v strednej časti na oboch stranách relatívne pravidelne rozširujúci sa. Na jednom z distálnych koncov sú nevýrazné stopy po použití. Nápadnejší je však jeho atypický tvar. Rozmery: 8,2 x 3 x 1,8 cm.
2. Plochý podlhovastý okruhliak z mäkkého jemnozrnného pieskovca žlto-hnedej farby. Pôvodný distálny koniec je odlomený a lom je vyhladený používaním. Druhý distálny koniec je recentne ulomený. Pravdepodobne ide o zvyšok retušéru. Rozmery: 5,2 x 3,5 x 1 cm.
3. Opracovaný okruhliak z tvrdého pieskovca sivo-hnedej farby. Na zachovanom distálnom konci nesie stopy úderov. Opačná strana okruhliaka je starostlivo osekaná do relatívne pravidelnej plochy. Predmet možno interpretovať ako tvrdý oŕkač, prípadne aj ako podložku (obr. 9). Rozmery: 6,8 x 5,5 x 6,3 cm.
4. Opracovaný okruhliak z kremenného zlepenca. Okruhliak je nepravidelne osekaný. Ventrálna strana je úplne bez kortexu, dorzálna strana je asi z polovice pokrytá kortexom. Jedna z hrán je výrazne otupená používaním. Je zrejmé, že predmet bol používaný na sekanie alebo drvenie (obr. 10). Rozmery: 8,9 x 8,6 x 4,5 cm.

Osteologický materiál

Pozostatky pleistocénnej fauny sú v povrchových nálezoch gravettieanskeho sídliska veľmi ojedinelé. Našlo sa 19 drobných fragmentov lamiel pochádzajúcich zo stoličky mamuta srstnatého (*Mammuthus primigenius*), s rozmermi od jedného do troch centimetrov. Tomuto druhu možno priradiť pravdepodobne aj dva 2 až 2,5 cm dlhé fragmenty kompakty neurčiteľnej kosti. Kosti sú sivožltej farby a sú výrazne porézne.

Tri iné, relatívne gracilne úštepy z kompakty dlhej kosti môžu patriť eventuálne inému, menšiemu druhu cicavca.

Nadstavbové javy

Z polohy Serbalov vrch III nepochádzajú zatiaľ žiadne relevantné nálezy svedčiace o nadstavbových javoch. Rovnako ako na sídliskách na neďalekej Kňazovici a Kopanici, ani tu sa nenašli žiadne miocénne mäkkýše alebo iné ozdoby.

Jediným náznakom je drobný fragment perlete pochádzajúci pravdepodobne z pleistocénneho lastúrnika. Fragment má rozmery 12 x 8 mm a jeho príslušnosť k inventáru sídliska je neistá.

Záver

Nálezový súbor z polohy Banka-Serbalov vrch III možno predbežne interpretovať ako nešpecifikovaný gravettien. Dominantné postavenie majú rydlá, ktoré štvornásobne prevyšujú nad škrabadlami. V jednom prípade sa vyskytla aj kombinácia škrabadlo-rydlo. Prítomné sú aj bilaterálne retušované hroty a čepele s otupeným bokom. V troch kusoch sa vyskytli aj dlátovité nástroje. Inventár dopĺňajú retušované a neretušované čepele. Nevyskytli sa žiadne špecifické artefakty, ktoré by umožňovali bližšiu determináciu.

Dominantnou surovinou, použitou na výrobu kamenných štiepaných nástrojov je importovaný pazúrik, pravdepodobne juhopoľského pôvodu. Takmer všetky pazúrikové artefakty sú bielo patinované. Veľkosť niektorých úštepov a prítomnosť kortexu na nich dokladá spracovanie kamennej suroviny priamo na mieste. Možno konštatovať, že sídlisko pochádza z obdobia dostatočného prísunu importovanej (preferovanej) suroviny, a to aj vo forme veľkých hľúz.

V minimálnej miere sa vyskytol rohovec a rádiolarit. Charakter kortexu jednoznačne potvrdzuje ich riečny pôvod a je veľmi pravdepodobné, že rohovcové a rádiolaritové okruhliaky boli pozbierané v riečisku Váhu.

Prepálené kamenné artefakty dokladajú prítomnosť minimálne jedného ohniska.

Faunistické nálezy sú veľmi ojedinelé. Osteologický materiál dokladá prítomnosť pozostatkov minimálne jedného jedinca mamuta srstnatého (*Mammuthus primigenius*).

K faunistickým nálezom možno zaradiť aj drobný fragment perlete pochádzajúci pravdepodobne z pleistocénneho lastúrnika.

Podakovanie

Za posúdenie surovínovej analýzy ďakujem prof. Gerhardovi Trnkovi z Viedenskej Univerzity.

LITERATÚRA

- AMBROŽ, V. – LOŽEK, V. – PROŠEK, F. 1952: Mladý pleistocén v okolí Moravan u Piešťan. Antropozoikum I, Praha, s. 53–142.
- BÁRTA, J. 1965: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava.
- ČEPAN, O. 1985: Nové paleolitické lokality na západnom Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 21, s. 27–45.
- ČERMAN, P. 2004: Súbor mladogravettienkej štiepanej industrie z Banky-Serbalovho vrchu a Ratnoviec V. Diplomová práca, Filozofická fakulta UK.
- HROMADA, J. – ŽEMĽA, M. 2000: Nové mladogravettienke sídlisko v Banke-Kňazovici. AVANS v roku 1998, s. 86–88.
- KOZŁOWSKI, J.K. (ed.) 2000: Complex of Upper Paleolithic sites near Moravany, Western Slovakia. Vol. III. Late Gravettian shouldered points horizon sites in the Moravany – Banka area. Nitra.
- PROŠEK, F. 1953: Szeletien na Slovensku. Slov. Arch. I, s. 133–194.

DIE GRAVETTIEN-FUNDE AUS BANKA, SERBALOV VRCH III

DUŠAN THURZO

Die Gemeinde Banka befindet sich in der Westslowakei, auf dem linken Ufer des Waag-Flusses, in unmittelbarer Nähe der Stadt Piešťany. Die paläolithische Besiedlung gehört in die Zone des sog. Moravany Paläolithikums. Die Siedlung Serbalov vrch III wurde im Jahre 1949 entdeckt (Ambrož – Ložek – Prošek 1952, 55), doch außer deren Zugehörigkeit zum Gravettien wurde nichts mehr publiziert.

Die Funde präsentiert in diesem Medium stammen aus Oberflächenfundlesen am Nordhang von Serbalov vrch (Syn. Škarbalová). Es handelt sich um eine mittelgroße Kollektion von Spaltindustrie (145 St.), einige bearbeitete Geröllsteine und geringe Überreste von pleistozänen Säugetieren.

Aus typologischer Analyse geht hervor, dass als der häufigste Typ unter den Werkzeugen die Stichel erscheinen, die viermal so zahlreich sind wie Schaber. Es wurde auch eine Kombination Schaber-Stichel gefunden. Anwesend sind auch bilateral retuchierte Spitzen und Rückenmesser. Relativ zahlreich sind auch meißelförmige Werkzeuge. Das Inventar wird durch retuchierte und nicht retuchierte Klengen ergänzt.

Im Rahmen der benutzten Rohstoffe dominiert der weiß patinierte Feuerstein (90 %), vermutlich südpolnischer Herkunft. In kleinerem Maße erschienen Radiolarit, Hornstein und Quarzit, der Charakter von ihrem Kortex belegt ihre Flussherkunft, d. h. Sekundärquelle.

Einige durchgebrannte Artefakte belegen die Anwesenheit einer Feuerstelle.

Durch die osteologische Analyse von einigen Zahn- und Knochenfragmenten kann man die Anwesenheit von wenigstens einem Mammut beweisen (*Mammuthus primigenius*) und wahrscheinlich auch von einem anderen, kleineren Säuger.

Zu den Ziergegenständen kann man vielleicht ein winziges Fragment von Perlmutterreihen, vermutlich von einem pleistozänen Muscheltier.

Die Fundanalyse hat die Anwesenheit von einem vorerst nicht näher spezifizierten Gravettien nachgewiesen. Offensichtlich ist nur die Tatsache, dass während der Existenz der Siedlung ein bevorzugter importierter Rohstoff zur Erzeugung von Spaltindustrie verfügbar war, nämlich Feuerstein.